

Är utsattheten i omklädningsrummet en myt?

- En studie om utsatthet i högstadiet

Anna Egardt och Anna Stokken

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete grundnivå 29: 2014
Ämneslärarprogrammet 2012-2015
Seminariehandledare: Gunnar Teng
Handledare (Examinator för lärarprogrammet): Bengt Larsson

Sammanfattning

Syftet med studien är att ta reda på lärarens arbete för att förebygga utsatthet i samband med idrottsundervisningen samt elevernas perspektiv på lärarens arbete med detta.

- Hur arbetar lärare i glesbygd respektive storstad med att motverka mobbning och utsatthet?
- Hur ser storstadselever respektive glesbygdselever på mobbning och utsatthet i skolan?

Vi vill få förståelse hur eleverna upplever omklädningsrummen, då det visats att omklädningsrummen är en av de mest utsatta platser i skolans miljö (Friends, Forskning, 2013).

Metod

Metoden vi valt för detta arbete var en kvalitativ och en kvantitativ ansats. Vi har intervjuat två lärare i ämnet idrott och hälsa. En arbetade på en glesbygdskola och den andra på en storstadsskola. Valet av kvalitativa intervjuer gjordes för att se hur lärarna arbetar för att förebygga utsattheten främst i sin undervisning, men även under den tiden eleverna vistas i skolans miljö. För att få reda på elevernas syn på lärarens arbete har vi använt oss av en anonym enkät som innehöll 19 stycken frågor om utsattheten på skolan. Samtliga elever, 107 stycken, gick i åk 8 och 9,

Resultat

Resultatet från intervjuerna visade att lärarna arbetar mycket för att förebygga mobbning på skolan. Lärarna sa att mobbningen oftast sker på sociala medier, dvs inte offentligt utan bakom deras ryggar. De flesta eleverna upplever att skolans miljö är en säker plats, men att det är korridorerna, omklädningsrummet och toaletten som är de mest utsatta platserna. Enkätsvaren visade stora skillnader mellan eleverna på glesbygden och i storstaden vad det gäller utseende och kommentarer men inte utsatta platser och trivsel.

Slutsats

Slutsatsen i vår studie är att läraren gör ett stort arbete för att förebygga utsattheten och hantera mobbning. Eleverna är inte medvetna om vad lärarna gör för deras välmående. De platser som anses vara utsatta skiljer sig inte mellan de undersökta skolorna.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2. Bakgrund.....	2
2.1 Skolans styrning.....	3
2.2. Existerande forskning	4
3. Teoretiskt perspektiv.....	5
3.1 KASAM	6
3.2 Lärarperspektiv	6
3.3 Elevperspektiv	7
4. Syfte och frågeställningar	8
5. Metod	8
5.1 Urval	9
5.2 Genomförande	9
5.3 Databearbetning	10
5.4 Tillförlitlighet.....	11
5.5 Etiska aspekter	12
6. Resultat	13
6.1 Hur arbetar lärare i glesbygd respektive storstad med att motverka mobbning och utsatthet?	13
6.1.1 Glesbygdsläraren	13
6.1.2 Storstadsläraren.....	17
6.1.3 Sammanfattning av lärarnas ståndpunkter	21
6.1.4 Elevernas synpunkter på mobbning och utsatthet i skolan	22
6.1.5 Utsatta platser i skolan.....	25
6.2 Stämmer lärarens och elevernas syn på arbetet mot utsatthet överens?	27
7. Analys	28
8. Diskussion.....	30
8.1 Metoddiskussion	34
9. Avslutande reflektion.....	35
Litteraturförteckning	36

Bilaga 1 Käll- och litteratursökning

Bilaga 2 Intervjuguide

Bilaga 3 Enkätfrågor

1 Inledning

Vad äcklig du är som inte duschar! Ska du ha samma tröja på dig igen?! Fan vad dålig du är! Vad liten du är! Detta är kommentarer som en utsatt elev kan få höra under sin skolgång. En undersökning har visat att 10 procent av alla elever i årskurs nio har blivit utsatta för mobbning (Brottsrummet, Mobbning- utsatt för brott). Det är inte enbart den mobbade som drabbas av senare svårigheter i livet, i form av sämre självkänsla och självförtroende utan även den som mobbar. Forskning visar att det finns fler mobbare som blir kriminella senare i livet än de som inte mobbat (Brottsrummet, Mobbning- utsatt för brott). För att motverka mobbning och utsatthet är det viktigt att börja i tid, innan det går för långt. Mobbning i skolor är ett ständigt aktuellt ämne som berör många. Sajten ask.fm är ett socialt nätverk där användaren har en profil i form av foton, information om sig själv samt kan svara på frågor. I början av 2014 stängdes sajten ner från Nyköpings skolor efter en mängd anonyma kränkningar och trakasserier på nätet. Enligt Henrik Anängen som är IKT-samordnare inom Barn Utbildning Kultur på Nyköpings kommun så blir tonerna mellan användarna råare och de används grövre sexuella anspelningar på det sociala nätverket. Att användarna kan välja att vara anonyma gör att inläggen från frågeställningarna blir ännu grövre och ”eleverna kastar med skit på varandra” (Söderwall, 2014). Kan det nu vara så att mobbningen i skolan har flyttat till nätet? Skolverket menar att den inte har det, utan det är bara en ytterligare plats för där mobbning pågår (Dunkels, 2011).

Trots att många skolor väljer att följa ett antimobbningsprogram så pågår det fortfarande. Varför detta? I vår undersökning vill vi ta reda på vad lärare i ämnet idrott och hälsa gör för att motverka detta. Kan det vara så att elever inte känner till det arbetet som lärarna utför på skolorna?

Vi ser ständigt mobbning runt om oss, inte minst på film och tv som exempelvis Ondskan, Mean Girls, High School Musical och American Pie. Många ungdomsserier och ungdomsfilmer avspeglar just detta. Det är de ”tuffa eleverna” som knuffas, ger kränkande kommentarer och slåss, mobbas. De tysta, försiktiga och estetiska eleverna, ”töntarna” utsätts. Kan det vara så att barn och unga efterapar detta? Eller är det någonting i skolans värld som alltid existerat?

Att svara på den frågan är svår, men vi vet däremot att självmorden bland unga ökar i åldern 15-24 åringar (Brottsrummet, Mobbning- utsatt för brott). Självmorden bland befolkningen har generellt minskat sedan 1980, men just i denna åldersgrupp har det ökat. År 2012 begick 1530 personer självmord i Sverige, var tionde person av dessa var under 25 år, och sju av dessa var under 15 år. Mobbningen är en stor bidragande orsak till detta och det ökar risken för självmord menar Jussi Jokinen som är suicidforskare på KI (Mårtensson, 2014). Vad gör då lärarna i skolan för att förebygga mobbningen? Det kommer vi förhoppningsvis få ett bidragande svar på i denna uppsats.

I dagens skola är det nolltolerans mot kränkningar. Två lagar finns för att skydda elever mot kränkningar, diskriminering och trakasserier i skolan. Dessa lagar är Skollagen (6 kapitlet) och diskrimineringslagen (Skolinspektionen, 2009). Enligt Friends, en ickevinstdrivande organisation som har i uppdrag är att motverka mobbning, är omklädningsrummet i topp 3 för otrygga miljöer i skolan (Friends, Friendsrapporten 2013, 2013). Läraren i idrott- och hälsa har inte enbart ansvar över idrottshallen utan även för miljön i omklädningsrummen. Vår studie är inriktad på vad lärare i ämnet idrott och hälsa gör för att förebygga och motverka mobbning.

2. Bakgrund

Friends är ofta med och stöttar forskning inom mobbning samt håller föreläsningar om att motverka mobbningen på skolor och idrottsföreningar. De menar att all forskning som gjorts visar att eleverna måste själva vara delaktiga i arbetet mot kränkningar och att detta är omfattande. Elevdelaktigheten handlar om att det är viktigt att eleverna själva får träna på olika strategier och utveckla olika handlingsalternativ då de ser eller märker att någon drabbas eller om de själva blir utsatta för mobbning. Det handlar inte om att det är deras ansvar att förebygga mobbning utan att de ska hjälpa till att förebygga samt motverka mobbning (Friends, Forskning, 2013).

Det finns olika orsaker till att bli utsatt för mobbning. Gunnar Höistad har skrivit handboken ”Mobbning” (1994) till föräldrar, personer som arbetar med barn och ungdomar samt till de som upplevt mobbning på olika sätt. Han benämner att om barn får själva beskriva vilka som kan löpa risk att bli utsatt blir svaret många yttre faktorer. Detta så som [...] *är fet eller spinkig, har fel hårfärg, fel kläder[...]* (Höistad, 1994. s, 68). Dessa kan gå emot stereotypen

som resten i gruppen har och blir då en subtyp, att man inte ses som normal (Hilton, 2003. s, 101).

2.1 Skolans styrning

År 2011 kom en ny läroplan för den svenska skolan och under ”Riktlinjer” står det att skolan ska *aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper* (Skolverket, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. s, 13).

En lek som börjar på ett lekfullt sätt kan gå överstyr om inte barnen vet gränserna. Därför är det viktigt att lärare och föräldrar tidigt upptäcker om ett barn far illa. Många barn har en tendens att vara elaka mot varandra utan att vara medvetna om dess konsekvenser. De barn som far illa i skolan och i omklädningsrummen kan komma att behöva särskilt stöd under sin skolgång (Skolverket, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. s, 13). Det är rektorn som har huvudansvaret, men för att kunna upptäcka och möta dessa särskilda stöd som kan behövas är det viktigt att man så tidigt som möjligt uppmärksammar problemet och börjar utreda detta, och att man gör de åtgärder som krävs för att barnet eller eleven ska må bättre. Rektorn har ansvaret att kontakta föräldrar om något problem uppmärksammas om dess barn (Skolverket, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. s, 13).

Skolverket gjorde en utvärdering år 2011 där mobbning beskrivs som *en upprepad negativ handling som inbegriper någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag* (Skolverket, Utvärdering av metoder mot mobbning 2011. s, 12). Utvärderingen gjordes i kvalitativa och kvantitativa studier på 39 skolor i landet där åtta olika antimobbingsprogram används och skolor utan antimobbingsprogram. De kom bland annat fram till att det inte finns en skola som enbart använder sig endast av ett program och medan undersökningen pågick var det 16 till 19 procent av eleverna som utsattes för kränkningar och mobbning, detta inom en tidsram på några månader (Skolverket, Utvärdering av metoder mot mobbning, 2011. s, 14).

2.2. Existerande forskning

Zandra Fors har gjort intervjuer med lärare, föräldrar, barn som blivit mobbade och de som mobbar andra. Hon har skapat en modell över de maktrelationer som uppstår. Hon menar att det finns relationer mellan självständighet, fientlighet, vänlighet och kontroll. Självständighet och kontroll är motsatser samt vänlighet och fientlighet. Då relationen mellan barnen är kombinationen självständighet och vänlighet uppstår bland annat beskyddande vänskap och tillit. Går man över till kontroll och fientlighet skapas en relation där osäkerhet och manipulerande makt (Fors, 1995. s, 128). Hon skriver om att skolan i mångt och mycket jobbar med bestraffning och belöning för att få kontroll på eleverna. Detta är för att barn är rädda för bestraffningar (ibid). Eleverna har information om den mobbning som existerar, men den når sällan till lärarna som i sin tur bara får ta del av en bråkdel (Fors, 1995. s, 126). Därför är det viktigt att lärare och vuxna kan förmedla tillit och trygghet för att eleverna kan vända sig till dem (ibid).

Anders Garpelin är filosofiedoktor vid Uppsala universitet och han följde en skolklass under några år för att se hur deras sociala mönster såg ut utifrån ett rationellt perspektiv. Han använde sig av metoderna intervju, observation och videoinspelningar (Garpelin, 1998. s, 12). Hans resultat visade att det var svårt för elever att bryta mot gamla sociala mönster från mellanstadiet när de kommer till en ny klass. Detta leder till att ofta hamnar någon elev utanför tidigt om hen inte har någon kompis från sin förra skola (Garpelin, 1998. s, 159). En elev som kommer till högstadiet har gått i skolan i sex år och under den tiden har hen lärt sig hur hen uppfattas som elev utifrån sina kunskaper och hur hen uppträder mot andra. Den skolbakgrund formar eleven till en roll som kommer utvecklas vidare (Garpelin, 1998. s, 208). Har en elev blivit utsatt i sin gamla klass kan högstadiet även bli ett avbrott i de inlärd normer och hen kan få en nystart och på så sätt få en bättre identitet (Garpelin, 1998. s, 209).

Dan Olweus är en psykolog och professor i personlighetspsykologi. Han har drivit ett flertal forskningsprojekt inom ämnet mobbning och har genom dessa projekt blivit internationellt känd och flera skolor världen över driver Olweusprogrammet. Olweus klarlägger i hans studier mobbaren samt den mobbades karaktärer och försöker se hur dess uppväxtmiljöer påverkar dess beteende (Skolverket, 2002). Undersökningar av bland annat Dan Olweus (Olweus, 1999) visar att det inte är vanligare med mobbning i storstäder än på mindre orter.

Olweusprogrammet går ut på att minska mobbningen i skolorna genom att förebygga, reducera och åtgärda de mobbningsproblem bland eleverna i skolan men även utanför skolan. Syftet med Olweusprogrammet är att omstrukturera elevers sociala miljö i skolan för att mobbningsmöjligheterna ska minska samt att bygga upp en trygg miljö i skolan (Socialresursförvaltningen, 2012).

Programmet arbetar efter fyra huvudprinciper. Vuxna i skolan ska: (a) visa värme och positivt intresse och involvera sig i elevens liv (b) sätta klara gränser mot oacceptabelt beteende; (c) konsekvent användande av icke fysiska, icke hotande negativa konsekvenser när regler bryts och (d) fungera som auktoriteter och positiva förebilder (auktoritativt ledarskap). Nämnade huvudprinciper är översatta till specifika arbetsätt i skolan på skolnivå, grupp/klassnivå och individnivå. (Socialresursförvaltningen, 2012)

Olweusprogrammet är en erkänd metod för att arbeta mot mobbning i skolan. De som väljer ett läraryrke bör sträva efter det bästa för eleverna och vara en trygg lärare att elever vågar berätta och ty sig till en (Skolverket, 2013). Detta är för att skapa en trygghet både i deras skolmiljö men även för lärares arbetsmiljö. Läraren bör kunna sätta tydliga gränser för eleverna samt kunna vara en förebild för eleverna.

Det finns studier angående mobbning i skolan men även en hel del antimobbingsprogram som skolor utför för att minska mobbningen på dess skolor. Tre anledningar till detta är därför att pressen på skolornas ledning har ökat samt att lagarna har skärps vad det gäller fysiskt och psykiskt våld, kränkningar samt att fler elever anmäler detta till skillnad från förr (DN, 2013). Under hösten 2013 påbörjade professorn Ann-Christin Cederborg vid Stockholms universitet tillsammans med två doktorander och antimobbingsorganisationen Friends ett femårigt forskningsprojekt för att komma på nya lösningar för att minska mobbningen i skolan samt att utveckla kunskap (DN, 2013).

3. Teoretiskt perspektiv

Psykisk ohälsa är en aktuell fråga i skolan då fler och fler unga mår psykiskt dåligt (Mårtensson, 2014). Vi har valt att utgå från KASAM- teorin (känsla av sammanhang) som ger möjlighet att förstå vad som skapar hälsa och ohälsa. Den teorin kan alltså ge en förståelse kring barns syn på mobbning och lärarens syn på hur man kan förebygga mobbning.

Begreppen i KASAM- teorin är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Dessa är viktiga aspekter då läraren har en viktig del i elevernas välmående. Dessa begrepp kan hjälpa oss att analysera elevers och lärares syn och känslor kring mobbning.

3.1 KASAM

Aaron Antonovsky (1923-1994) var verksam som professor i medicinsk sociologi vid Ben Gurion University of the Negev i Israel (Antonovsky, 2009. s, 12). Han skapade ett kognitivt begrepp som uppkom när han på 1970-talet studerade kvinnor som under andra världskriget satt i koncentrationsläger. Antonovsky ville veta hur de trots omständigheterna mådde så pass bra. Han kom fram till att tack vare deras *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet* skapades deras välmående levnadssätt (Antonovsky, 2009. s, 15). Dessa tre begrepp sammanfattade han som KASAM- känsla av sammanhang.

Begriplighet kännetecknas av en person som har lätt att läsa av situationer som uppstår då hen har förstått vad som kan hända och hur hen ska hantera det. Även när tragiska situationer uppstår klarar personen av att vara lugn (Antonovsky, 2009. s, 44). Tydlighet, ordning och struktur är kännetecknen på begriplighet.

Hanterbarhet innebär att personen vet vilka resurser som finns för att klara av en situation (Antonovsky, 2009. s, 45). Det kan exempelvis vara människor i sin omgivning.

Meningsfullhet är en motivationskomponent då personen förstår varför hen ska göra något. Personer med låg meningsfullhet kan känna att livet inte har någon betydelse och därmed saknar motivation (Antonovsky, 2009. s, 46). Personen som upplever meningsfullhet känner ett engagemang och har en inre motivation.

En person som har hög begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet har ett *starkt KASAM*. Motsatsen är *svagt KASAM* som innebär att en person har svårigheter att läsa av och hantera situationer samt inte förstår meningen med dem. *Rigid KASAM* innebär att man tror att det egna beteendet är det rätta och att deras handlingar är sanna. Detta får komplikationer i sin självbild om de får höra motsatsen. KASAM är inte en dikotomi utan det är många komponenter som påverkar resultatet.

3.2 Lärarperspektiv

En lärare som har ett starkt KASAM har utvecklat en förmåga att begripa vad som pågår i olika situationer. Begreppet *Begriplighet* är att läraren har en förståelse för hur elevernas

relationer ska se ut. Läraren har lätt att läsa av kroppsspråk hos eleverna och förstår vad som krävs för att förebygga utsattheten. *Hanterbarhet* handlar om att läraren vet hur hen ska förebygga och åtgärda mobbning. Hen vet sin ställning som resurs i sin roll som förtroendevald. *Meningsfullhet* innebär att läraren har en inre motivation varför hen anser att det är viktigt att alla ska må bra under sin skoltid.

En lärare med starkt KASAM vet vad som händer och vill veta vad som händer i skolmiljön. Skolan har en tydlig åtgärdsplan som läraren är bekväm i. Läraren kan ”klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlande” (Skolverket, 2014, s. 12). Lärare med svagt KASAM vet inte vad som pågår eller vill inte veta vad som pågår i skolmiljön. Det skapar en oro hos eleverna vilket innebär att läraren inte en trygghet.

3.3 Elevperspektiv

Elever med starkt KASAM har utvecklat en hög förmåga att begripa vad som pågår. De vet hur de ska gå tillväga för att göra någonting åt problemet. De vet att detta är det rätta att göra, exempelvis vända sig till en lärare för att berätta vad som skett, eller ingripa i en mobbningssituation. Detta skiljer dem från de elever som har rigid KASAM. Eleverna med stark KASAM vet alltså hur de skall hantera mobbningen eller utsattheten bland eleverna, det har en betydelse för dem och för de eleverna är skolmiljön meningsfull. Det är denna plats där de spenderar ungefär 200 dagar varje år och därför är det viktigt att denna plats ska vara trivsamt (Skolförordningen, 2013). Det finns därför en meningsfullhet med att motverka mobbningen. De ger en begriplighet vad som pågår, de vet hur de ska hantera eventuella problem och situationer samt att detta medför en meningsfullhet för dessa elever.

Elever med svagt KASAM kan kännetecknas av de mer utsatta eleverna på skolgården. Det kan vara de elever som har en jobbig hemmiljö. De barn som kommer från svåra familjesituationer där de är utsatta kan ta med en form av utsatthet tidigt i skolstarten (Fors, 1995, s. 15). De är fullt medvetna om att de blir utsatta för mobbning, men har svårt att förstå hur de ska hantera detta. De elever som har vant sig vid detta uppfattar därför inte detta som något problem. Därför kan elever med ett svagt KASAM ha svårt att finna en meningsfullhet i skolmiljön eftersom hen är utsatt och har därför svårt att trivas i skolan. Hen kan uppfatta detta som att det är hens eget fel, hen bär ”fel kläder”, har fel beteende eller utseende (Fors, 1995, s. 15).

KASAM ser ut på ett annat sätt för elever som inte är inblandade i själva mobbning, men deras tystnad blir även den en del av mobbning. De vet vad som pågår men väljer att varken ingripa eller agera. Detta leder till ett svagt KASAM. *Begripligheten* är stark då de vet och ser vad som pågår samt vet vem man kan gå till för stöd samt anmäla. Däremot är *Hanterbarheten* svag då de valt att inte ingripa i rädsla för att själv bli mobbad (Fors, 1995. s, 18). Genom detta blir *Meningsfullheten* svag om de inte känner sig trygga att de vuxna kan ge rätt stöd och det resulterar till att de inte känner någon mening att berätta.

4. Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att ta reda på lärarens arbete för att förebygga utsatthet i samband med idrottsundervisningen samt elevernas perspektiv på lärarens arbete med detta.

- Hur arbetar lärare i glesbygd respektive storstad med att motverka mobbning och utsatthet?
- Hur ser storstadselever respektive glesbygdselever på mobbning och utsatthet i skolan?

5. Metod

Vi använder oss av en kvalitativ och en kvantitativ ansats. Med en kvalitativ ansats genomförs intervjuer med idrottslärare för att få ett lärarperspektiv om hur man kan förebygga utsatthet i sin undervisning. Genom att använda kvalitativa intervjuer fås en djupare förståelse om lärarens arbete och hans egenskaper (Boolsen, 2009). Anledningen till att vi endast väljer att intervjua lärare är för att vi inte vill att eleverna ska känna sig utsatta eller utpekade då mobbning är ett känsligt område. Personerna som intervjuas kommer att vara anonyma under hela undersökningen för att skydda både eleverna och läraren.

För att kunna jämföra lärarnas eventuella insatser för att förhindra utsattheten under idrottsundervisningen vill vi även få elevernas åsikt om arbetet märks. Detta gör vi med en kvantitativ ansats. En enkätundersökning genomfördes med eleverna i klass 8 och 9 för att få deras översiktliga syn på hur deras situation ser ut på skolan. Strukturen på enkäten var av 19

enklare frågor där svarsalternativen var ja, nej och vet ej. På tre av dessa enkätfrågor fanns det möjlighet att utveckla svaren. Vi vill veta deras syn på utsattheten på skolan och om lärarens arbete gett resultat. Detta ger en överblick hur situationen ser ut för eleverna och om det är skillnad mellan storstad och glesbygd. Enkäten skrivs med en tydlig definition över vad vi menar med bland annat utsatthet och lärarens arbete specifikt.

5.1 Urval

Det urval vi gjorde inför intervjuerna med lärarna i idrott och hälsa var ur ett bekvämlighetsurval. Val av skolorna var ett riktat urval, vi ville ha en skola från en storstad och från glesbygd. Den ena läraren har varit vfu- handledare (verksamhetsförlagd utbildnings) och den andra hade vi tidigare haft kontakt med. En ytterligare anledning till att vi valde just dessa två lärare var att de har en lång erfarenhet i sitt yrke. Lärarna kontaktades först via e-mail och sedan över telefon för att bestämma tid och plats för intervju.

5.2 Genomförande

I denna studie kommer de båda lärarna att beskrivas med ordet *hen*, för att det skyddar lärarens anonymitet samt att lärarens kön inte är relevant. Det kan även skapas förutfattade meningar om lärarens arbete utifrån könet.

Inför intervjun hade vi gjort en intervjuguide med öppna frågor. Detta för att det ger en bredare förståelse för hur läraren tänker och känner. Frågorna hade fokus på KASAM-begreppen då det är den teoretiska teorin som denna studie utgår ifrån.

Innan varje intervju informerade vi lärarna om de etiska reglerna samt att de skulle bli inspelade på en smartphone. Detta gjorde för att vi lättare skulle kunna transkribera intervjun efteråt.

Läraren på glesbygdsskolan har arbetat som idrottslärare i 15 år och har vikarierat i flera ämnen i skolan. Hen gav intrycket att var stabil och trygg i sig själv. De svar som vi fick gav känslan av att hen förstod innebörden av frågorna och kunde på det sättet ge ett bra svar med exempel och egna erfarenheter. Bemötandet var till en början rörigt då en elev råkat ut för en incident vid vår ankomst. Detta resulterade till att intervjun fick avbrytas några gånger då

andra lärare kom in i det rum vi satt. Trots detta kunde läraren ge oss tydliga svar på våra frågeställningar och vi genomförde intervjun på 50 minuter inklusive avbrott.

Läraren på storstadsskolan har arbetat som idrott och hälsa lärare i 24 år. Hen hade stor erfarenhet av mobbning och elevers beteende. Detta märktes när hen berättade beskrivande om olika mobbningsituationer på denna skola samt tidigare skola. När vi intervjuade hen som arbetar på en större skola i Stockholmsområdet fick vi ett mycket gott bemötande. Vi båda fick känslan av att hen visste mycket väl vad hen pratade om, vilket gav oss ett gott företroende för hen. Intervjun utfördes i en avskild del av personalrummet, men blev även där störda av övriga lärare till och från, då blev vi tvungna att pausa intervjun en kortare stund. Intervjun med storstadsläraren genomfördes på 45 minuter.

Eftersom vi i förväg bestämt vilka årskurser som skulle besvara enkäten var urvalet icke slumpmässigt. På skolan i glesbygden fick vi inte störa på lektionerna utan vi fick tillsägelse att söka eleverna i årskurs 8 och 9 på deras raster. Genom ett samtal med en person som arbetar inom skolan fick vi reda på klassernas schema. Rektorn på skolan gav tipset att vi kunde sitta i elevernas fritidsgård där många av eleverna spenderar tid. Vi delade ut enkäterna till två klasser av varje årskurs. Det var 16 elever i varje klass och det var 51 elever som besvarade. Vi hade ett bortfall på 16 personer som bland annat berodde på sjukdom, några avböjde att medverka och att de befann sig på annan plats. På storstadsskolan fick vi dela ut enkäterna på deras lektion vilket gjorde att samtliga elever svarade på enkäten, 56 stycken.

5.3 Databearbetning

När vi samlat in all den empiri som krävs för att kunna slutföra denna uppsats började vi med att sortera samtliga enkäter. Detta gjorde vi genom att sortera de två skolorna för sig, årskurs och kön. Vi valde att sammanställa alla enkätfrågor och svar i ett Excel dokument.

Anledningen till detta var för att vi enklare skulle se svaren på frågorna och enklare kunna räkna ihop och se resultatet. Med hjälp av detta program fick vi även hjälp att lättare kunna se skillnaden mellan de två skolorna samt hur pojkarnas svar skilde sig från flickornas. Vi sammanställde samtliga frågor och gjorde figurer och diagram av de frågorna med flera svarsalternativ. Vi valde att göra detta eftersom det skulle bli lättare för läsaren att se vad enkätens fråga gav för svar. Efter vi sammanställt enkäterna började vi att transkribera våra två intervjuer, och skriva resultatet systematiskt utifrån transkriberingen.

Under bearbetningen har vi använt oss utav en grundad teori vilket innebär att intervjuerna har delats upp i kategorier: skola, lärare och elever. Grundad teori är när datainsamlingen och analysen i en undersökning sker samtidigt som i sin tur gör att problemet lyfts fram (Hartman, 2014). När respondenten har nämnt något som har med kategorierna att göra, har det stycket placerats på ett annat dokument. Därefter har dokumenten bearbetats och fått en struktur som i sin tur blivit insatt i denna studie. Det gjorde att vi fick en översikt på olika områden som alla påverkar lärarens arbete mot utsatthet.

5.4 Tillförlitlighet

Vi valde att intervjua två idrottslärare på högstadiet från olika delar av landet, dessa två idrottslärare har båda jobbat en längre tid i skolans miljö och detta ger oss därför ett starkt förtroende för dessa lärare. De båda lärarna berättar under våra intervjuer utförligt, personligt och erfarenhetsmässigt om sina upplevelser, erfarenheter och om sitt arbete i skolan för att förebygga mobbning. Genom personliga intervjuer fick vi en inblick i om dess arbete mot utsattheten såg ut. Vi använde oss av en intervjuguide som anknöt till studies syfte och frågeställningar samt våra teoretiska begrepp. Denna intervjuguide användes under båda intervjuerna som pågick under ungefär lika lång tid. Intervjuguiden var konstruerad så att svaren kunde direkt kopplas till de teoretiska perspektiven vi valt samt våra frågeställningar. Ingen av lärarna hade sett frågorna i förväg och det var ett val från vår sida. Detta var för att läraren skulle ge oreflekterade svar, vilket stärker våra teoretiska perspektiv om begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Det ökar tillförlitligheten då lärarna har fått samma förutsättningar. Denna metod gav oss en stark tillförlitlighet då de svar vi fick från lärarna var relevanta för studiens syfte och frågeställningar.

Under intervjuerna medverkade vi tillsammans och vi hade förbestämt vem som skulle ta störst ansvar under intervjun. Vi ledde varsin intervju och den av oss som inte intervjuade hade ansvar för inspelning och spontana följdfrågor. Allt spelades in via en mobiltelefon. När vi har utfört intervjuerna tar vi för givet att lärarna varit ärliga och det gör att vår studie får en relativ reliabilitet. Med reliabilitet menas hur tillförlitlig ett svar är eller hur starkt och pålitligt svaret är (Nationalencyklopedin, 2014).

Eftersom vår målgrupp är högstadiel elever i årskurs 8 och 9 får vi en inblick i hur eleverna ser på hur deras lärare arbetar för att förebygga och motarbeta mobbningen på skolorna. Vi använde oss av en enklare enkät i vår kvantitativa metod som bestod av ja- och nej frågor som vi personligen delade ut till eleverna före, under eller efter deras lektioner. Enkäternas svar kom att ge en övergripande bild över hur just deras skola arbetar och hur eleverna känner angående omklädningsrumssituationen. Denna metod har en stark validitet då eleverna har haft lärarna i ämnet idrott och hälsa. Vid tre av de 19 enkätfrågorna kunde eleverna välja att skriva egna kommentarer, där de fick berätta något mer utförligt än bara ja eller nej. Vi kan inte ta för givet att svaren är ärliga och sanningsenliga, men vi utgår ifrån att de tillfrågade eleverna valt att svara ärligt.

5.5 Etiska aspekter

Innan våra intervjuer med de två lärarna som vi valt att kalla för GL (glesbygd) och SS (storstad) informerade vi dem om de etiska aspekterna. De båda lärarna i idrott- och hälsa blev innan informerade vad syftet med intervjun var, samt vad den kommer att användas till. De blev även informerade om dess ämne. Lärarna blev informerade om att detta var frivilligt och att de när som helst kunde välja att avbryta intervjun. När vi började inspelningen av våra intervjuer berättade vi tid och plats för intervjun samt dess *rättigheter*, för att få inspelat att läraren hade sitt godkännande i detta.

Vi valde att transkribera dessa två intervjuer efter inspelningen för att lättare minnas lärarnas svar, och då lättare kunna analysera svaren. Vi valde sedan att radera intervjuerna från inspelningsfunktionen på våra mobiltelefoner för att dessa intervjuer inte ska kunna användas i ett annat syfte än det vi informerat lärarna om.

Anledningen till detta agerande innan intervjuerna beror på de Forskningsetiska principerna inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning som följs av fyra allmänna huvudkrav som bör följas för att en forskning ska vara så etisk och sanningsenlig som möjligt (Vetenskapsrådet, 2014).

Dessa fyra huvudkrav är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Samtliga av dessa fyra huvudkrav följs av regler och råd eller rekommendationer (Vetenskapsrådet, 2014) som vi följt för att utföra våra intervjuer. Informationskravet tillgodosågs genom att respondenten fick information om vad deras

deltagande innebar. Det var att medverka var frivillig och hen kunde när som helst avbryta intervjun. Uppgifter och svar som ges ska endast användas i den aktuella forskningen. Denna information ges inför både intervjuer och enkätundersökningar.

Samtyckeskravet tillgodosågs genom att respondenten samtyckte till att hens svar fick användas. Detta gäller även om respondenten är under 15 år och då krävs ett samtycke från hens föräldrar. Det är den som blir intervjuad som ska bestämma hur länge intervjun ska pågå. Hen kunde avbryta och kräva att all information raderas. Anonymitet ska erbjudas och då ska all identifikation av respondenten undanröjas, vilket vi tillgodosåg genom att inte berätta deras namn, arbetsplats eller ort.

Konfidentialitetskravet innebär att förvaringen av det insamlade materialet ska förbehandlas så att identifikation av respondenten inte kan göras av utomstående. Detta krav är speciellt till för respondenter kan lämna ut känsliga uppgifter om andra personer.

Nyttjandekravet innebär att information och data som har samlats inte ska användas av utomstående personer eller för kommersiella bruk om inte respondentens medgivande givits (Vetenskapsrådet, 2014). Vi har följt de etiska kraven i vår studie såväl vid information till respondenterna som vid bearbetning av det insamlade materialet.

6. Resultat

Här besvarar vi frågeställningar utifrån intervjuerna samt enkätundersökningen. Vi kommer dela upp resultatredovisningen i tre delar och sedan avsluta med en sammanfattning. Därefter kommer resultatet utifrån läraren och elevernas svar analyseras med KASAM- begreppen.

6.1 Hur arbetar lärare i glesbygd respektive storstad med att motverka mobbning och utsatthet?

6.1.1 Glesbygdsläraren

Glesbygdsskolan har tidigare haft antimobbningprogrammet Friends med kamratstödjare från årskurs 4 till 9. De hade bland annat temadagar med rollspel och föreläsningar. Enligt GL (glesbygdsläraren) har skolan nu gått ifrån det en aning och ändrat programmet till ”Frändz” för enbart årskurs 6 till 9. Hen förstod inte varför, men berättade om att eleverna har klassråd

och elevråd där de får vara delaktiga. På frågan om det nya programmet är bra svarade hen *Jag vet faktiskt inte, allvarligt talat. Nej, jag vet inte det. Att jag inte är så involverad i själva det jobbet [...] och när det blir någonting så får jag ju bara direktiv att nu är det något på gång*

Hen har arbetat i skolan under många år och på frågan *Har du märkt en förbättring angående antimobbningsprogrammen?* sa hen *Jag har jobbat i 15 år och det ser likadant ut än. Därför är det tråkigt när man lyfter de här sakerna varje år, hur vi ska göra med omklädningsrummen.* GL berättade att hens skola ska byggas om och hen ser det som ett tillfälle att förbättra omklädningsrummet därför att *Hos mig om det skulle vara sånt som händer (mobbing) så är det ju där som inte jag är. Alltså i omklädningsrummen.*

En viktig detalj för att skolan ska kunna motverka utsatthet är resurser. GL berättade att

Skolan har dåligt med resurser överallt. Det är jättedåligt. (*Vad saknas?*) Ja, det saknas ju folk. [...] det finns stora grupper med barn och det är först och främst det och barnen är ju olika. Jag kan ju få en grupp på 24 elever. Jag menar, idrott med 24 elever med ett spann såhär (gestikulerar med ett långt avstånd mellan händerna) alltså, det kan inte vara bra för någon. Utan skulle jag kunna få beta ner och göra smågrupper och jobba liksom mer individuellt. Och det heter ju det i nya Lgr 11 att vi ska jobba individuellt. Och då förstår inte jag den organisation som skolan är idag hur det ska kunna gå. Jag fattar inte det, för att det är som det är.

På frågan om hur stämningen är på skolan fick vi svaret

Ungarna är ju toppen, men klimatet som man känner överlag är väl att lärarna är fruktansvärt stressade. Det är en hög arbetsbelastning och de är trötta och slut. Och på det viset det speglar barnen också.

Mobbing bland elever kan se olika ut. GL tryckte på att där mobbing skulle kunna förekomma under hens lektioner är där hen inte är närvarande. Eftersom ett vanligt förekommande problem är att en lektion startar samma minut som en annan sluter. Detta innebär för lärarens del att hen inte hinner och kan kolla hur det är i omklädningsrummen och därför blir risken att elever utsätts större.

Vem är det som blir utsatt och vem är det som utsätter andra? GL berättade att hen tyckte det blivit lite överdrivet om mobbning idag. När hen växte upp kallades det för *fostring* och sa att det var en god egenskap hos eleverna. Hen förklarade att när hen gick i skolan, på samma ort som hen nu jobbar, så kunde klasskompisar gå ihop och säga till om någon gjorde fel.

Man var rakare förr och vågade vara rak [...] Idag tror jag tror att vi vuxna många gånger är för snabba in och rättar till. För de (eleverna) lär sig aldrig hantera konflikter då.

GL beskrev de elever som kan bli utsatta *har en del diagnoser och de eleverna beter sig på ett annat sätt och går inte efter normen. Och jag kan se att klasskamraterna kanske inte är lika toleranta.* Även ett återkommande problem som läraren ser på sina lektioner är att framför allt tjejerna inte får vara duktiga idag. *Är man duktig idag får man ju höra det* och syftar på att fall har uppstått när tjejer stött ut en annan när hon försökt vara aktiv. Hen sa

Oftast är det en tjej i klassen som är ledare som styr klimatet och är det en ledare som är negativ då ser ju de till att tysta de här tysta flickorna ännu mer. Men är det någon som är lite emot det här och vill strida så blir det en konflikt.

Det kan uppstå blickar mellan tjejerna som kan upplevas kränkande och upptäcker GL att det uppstår tar hen tag i det direkt. Genom att låta parterna prata ut vad som är problemet och endast agera som medlare kan konflikterna lösas upp.

Sen om det går längre så får man ju kalla på liksom föräldrar och följa den planen som man gör. Men om jag gör något mer speciellt än så än och följer planen, den som vi har blivit tillsagda att följa då.

GL säger från egen erfarenhet att killar är mer fysiska än tjejer då de agerar utåt på varandra. Det tycker GL är lättare att ta hand om då det är en konkret händelse. Hen säger att tjejer är duktiga på att

[...] snacka bakom ryggen och frysa ut varandra. Men jag har så svårt, jag ser inte så ofta såna saker i själva min undervisning. Utan det händer till och från och när det händer, där är inte jag närvarande alltid.

GL anpassar sina ingripanden i incidenter beroende hur allvarlig hen anser de är. Upptäcker hen ett fysiskt bråk skiljer hen på parterna och tar reda på vad som har orsakat bråket. Blir det en återkommande företeelse lyfter GL ärendet till elevvårdsteamet på skolan. Det är en grupp som består av speciallärare, sjuksköterska och rektorn och deras uppgift är att göra upp en plan för hur skolan ska arbeta i just det enskilda fallet. Föräldrarna till eleverna kontaktas och även elevernas klassföreståndare. Än så länge har inget sådant extremt fall ägt rum.

De vanligaste konflikterna GL möter under sina lektioner är att eleverna blir osams. Det kan handla om lagindelning, men framför allt när eleverna är dåliga förlorare och tar ut sina känslor via verbala uttryck. Detta uppstår i de klasser när *det finns en grupp som är väldigt målmedvetna och tävlingsinriktade och sen har man några som kanske bara står där*. GL avslutar matcher och spel med att eleverna får tacka varandra för att lämna det bakom sig. De gånger det uppstår lite bråk i omklädningsrummen, kan vara för att en elev inte kunnat ”lämna matchen”. GL möter då upp eleven för att tala om att ibland måste man lära sig att förlora. GL vill ha mer tid för att kunna förebygga utsattheten i omklädningsrummet. Hen berättade att hen inte kan vara på två ställen samtidigt. Dock poängterade hen att

[...] någon gång måste man ju lära sig att klara av (situationer) själva utan att vi ska vara där och styra upp överallt. Vi kan ju inte vara där och styra upp jämt, vi vuxna, och lägga någon bomull utan jag tror att om man ger de ett förtroende fixar de det också. Men det gäller att vara lyhörd och känna av. Jag vet ju vilka som liksom har mer turbulens än andra grupper och där gör jag ju mer stick.

Det har hänt i några fall att GL har lånat ut sitt eget omklädningsrum till elever som undviker idrotten på grund av att de inte vill duscha och byta om med andra. Flertal av orsakerna att inte duscha efter lektioner har varit ”Jag glömde handduken”. Detta leder även till skolk eller inaktivitet på lektionerna trots att aktiviteterna på lektionerna är uppskattade. GL anser att det här beteendet inte behöver bero på att eleverna kommer från en annan kulturell bakgrund, utan även att hemma i elevernas familjer kan de vara väldigt kroppsfixerade eller ovana att klä av sig inför varandra. GL har även anpassat sig efter vilken tid på dagen idrottslektionen är. Vet hen att sista lektionen på dagen finns en elev som inte vill duscha, låter hen eleven gå hem och duscha hemma. Det är för att inte göra för stort väsen av det.

Idrott varje dag är ett önskemål GL har för att hen ska förbättra stämningen bland eleverna. Hen menar att det är det bästa ämnet för att skapa trygghet och samarbete i en klass samt att den enskilda eleven ska bli bekväm i sin kropp.

Man kan sitta och prata och visa hänsyn och så vidare och de sitter vid sina bänkar oftast och det är sällan som de jobbar med samarbete att förstå vad det innebär. Med värderingar och jag tror att mycket mer praktiskt och använda kroppen och man blir trygg i sin egen kropp tillsammans med andra.

Samtalet kom in lite kort på att elever sitter still under längre tid idag och det kan ge psykiska problem. Hen drog en anekdot om vad hens pappa brukade säga om att barn och unga bör röra på sig för att då sover de bättre för att ”De slipper ligga och tänka på tokigheter på kvällen”. Undervisningen påverkas när tiden inte räcker till. GL berättar om den stress som kan uppstå när en elev råkar ut för en skada eller mår lite dåligt och behöver tid att prata. När en skada skett känner GL att hen inte kan stanna lektionen helt utan försöker ofta uppmuntra till *att det där var väl inte så farligt. Sitt och vila en stund och hoppa in sen*. GL försöker ofta analysera situationen, men oftast känner hen sig otillräcklig. Hen vill kunna ge den tid som krävs, speciellt om hen har elever som behöver mer uppmärksamhet. Vissa gånger tar hen sig tid att prata med elever och det kan få konsekvenser för nästa lektion, som att hen kommer för sent. Men det är något ”jag kan ta” då hen ansett att det var nödvändigt för elevens skull.

6.1.2 Storstadsläraren

Skolan som SS är anställd på sedan 1998 arbetar dagligen för att motverka mobbning, men inte med ett särskilt program som till exempel Olweusprogrammet eller Friends. Läraren vi har intervjuat i Stockholm är en erfaren idrott- och hälsa- lärare, hen kommer vi att kalla för SS (storstad) i denna uppsats.

I vår intervju framkom det att läraren är mycket emot mobbning. Hen anser att det är svårt att helt ta bort och menar att det alltid har förekommit, men har under de senaste åren blivit svårare att upptäcka. *Det är ju inte som när jag växte upp så var det ju kanske vilt slagsmål på skolgården, så är det ju inte längre.*

Idag så märks inte det lika tydligt, vuxenvärlden har ju gett dom telefoner och mail och sådana grejer så att dom kan mobba varandra bakom ryggen på varandra var

dom vill. Och vi märker ju inte det, förrän det är för sent oftast va. Går du igenom en korridor idag så va skulle du säga att här verkar det rätt lugnt, fridfullt men det pågår ju liksom via sms, sådana grejer så va, det är, är svårt att veta exakt hur det är.

Hen förklarade att eleverna är smarta och vill de föreläsa och mobba varandra så gör de det. Det förekommer bakom ryggar på lärarna, när de inte är där. SS berättar att det förekommer mest mobbning i skolans kafeteria, omklädningsrum och under rasterna. Samtliga platser är platser där få lärare vistas. Läraren berättar att de platser det förekommer minst mobbning är på lektionerna, då lärarna är närvarande.

Hen berättade att det förekommer att föräldrar till eleverna ringer till hen samt andra lärare och berättar om någonting som har hänt under helgen. Detta för att informera skolans lärare att om det skulle vara spännt mellan några elever i klassrummet så bör lärarna känna till detta. Hen anser att detta är mycket bra, [...] *det är ju bra att föräldrarna berättar för oss vad som har hänt, [...] och att de är medvetna om detta, något som har hänt under helgen kan följa med dem till skolan under veckan.* SS berättar att det underlättar hens arbete då hen är medveten om vad som skett mellan eleverna och vet då vad ett eventuellt bråk beror på. Läraren menar att detta är någonting bra, då vet om vad som har hänt, och kan prata om det om det skulle uppstå problem som rör skolan.

SS anser att över lag är det en mycket god stämning på skolan, både bland lärare samt elever. Hen berättade att det är små saker man gör och i ens beteende som bidrar till en god stämning. Hen ger exempel som att säga "hej" till lärare och elever, sådana små saker i vardagen som leder till en bättre stämning.

När vi ställde frågan *På vilket sätt bidrar du till en god stämning på arbetsplatsen?* Svarade SS *Ja, det kanske du får fråga andra om, hihi! Ja, inte på något annat sätt än många andra. Du hälsar, du pratar med många, umgås, du, man försöker vara fokuserad. Som de flesta försöker vara.* Läraren berättade vidare att dagens grundskolelever känner sig mer och lättare kränkta idag än förr. Detta menar hen att de förväntar sig på ett annat sätt idag än för några år sedan att de ska bli väl bemötta. Möts eleverna idag inte av ett "hej", eller "god morgon" så känner de sig kränkta berättar SS. Hen berättade att detta har blivit värre med åren, och fler och fler känner sig kränkta av enligt hen obetydliga saker. Men läraren berättar att om detta

med kränkningar, utsatthet och mobbning hade varit ett större problem så hade det sett annorlunda ut.

[...] det är ju nästan 450 elever mellan fyran till nian det är klart om man för in dom på en begränsad yta så funkar inte alla jämt, så är det ju! Men överlag så är den ju god! Jag tror, det hade nog sett annorlunda ut om det inte hade varit det, sämre alltså. Det hade nog varit mer klotter och mycket mer skadegörelse, även om vi haft en del skadegörelse.

SS berättade om hur skolan har förbättrats vad det gäller utsatthet och mobbning. Men som nämnts tidigare så är det enligt SS mer svårupptäckt nu. Hen menar att det kan hända och att det fortfarande finns lika mycket, det har bara bytt position. SS talade om att skolan har tillräckligt med resurser för att ta dit en föreläsare som föreläser för både lärare och elever om mobbning. SS berättade att de tidigare har arbetat efter ett särskilt program men inte i dagsläget.

När en mobbningssituation uppstår pratar SS direkt med de inblandade eleverna. SS berättar att oftast blir det inte värre än så, men om så skulle vara fallet berättar SS att klassmentorer blir involverade samt föräldrar. Skolan och lärarna följer sedan upp händelsen tillsammans med de elever som varit inblandade. Detta för att händelsen inte ska ske igen. I dagsläget är inte mobbning något problem på skolan men som SS sa [...] *det vore ju naivt och tro att det inte gjorde det!*

För att göra enklare lagindelningar på till exempel idrott och hälsa lektionerna berättade SS efter att frågan *Hur ser lagindelningen ut på dina lektioner?* ställts, att det är hen bestämmer. SS berättade att det är sådana små saker man som lärare lätt kan använda sig av för att minska risken att utsatthet uppstår. *Du, du och du går dit, och du, du och du går dit.* Om detta är rätt sätt finns det nog inget svar på, men vi anser att sådana små saker som SS berättar om gör det lättare både för lärare samt eleverna, det blir på så sätt ingen som känner sig utsatt, sist val eller osäker.

När vi ställde frågan *Hur anser du att stämningen är i omklädningsrummen?* Svarade SS

Ja men, den är ju bra. Alltså om du går in och tittar. Sen är det ju väldigt svårt att se och märka direkt om det är någon enskild kanske kan tycka att det är obehagligt och så vidare, de säger ju inte. De är ju ganska bra på att dölja liksom.

Vi nickar och hen fortsatte.

Det är ingen som vill erkänna kanske, att man känner sig utsatt eller uttittad eller något så där utan, det är ganska svår upptäckt. Det är ju det, så oftast är det ju eleverna själva eller kompisarna som skvallrar om att det här är inte okej. Den här personen känner sig så. Då det är ju, tyvärr är det så att vuxenvärlden är ju ofta den som sist får reda på det. Men alltså, det är svårt att ge ett bra svar.

Läraren berättade vidare att i de yngre årskurserna så är en fritidsledare med i omklädningsrummen och har uppsikt över eleverna, men i de äldre årskurserna så är ingen lärare närvarande. Det är däremot vanligt att en kvinnlig idrott- och hälsa- lärare ”tittar till” flickornas omklädningsrum, likaså att en manlig idrott- och hälsa- lärare går igenom eller ”tittar till” pojkarnas omklädningsrum. Detta gör lärarna alltid om de hör något som de känner att de bör se över.

SS förklarade varför omklädningsrummen är extra känslig. Hen menar att under puberteten då alla utvecklas i olika takt så är den extra känslig eftersom man vill passa in i gruppen.

Man vill inte vara den som utvecklas först, inte heller sist [...] Några av flickorna utvecklas fortare, och skulle ju kunna vara några av pojkarnas mammor ser det ut som, det utvecklas i så olika takt så självklart är detta känsligt.

Samtidigt som SS vill vara närvarande i omklädningsrummen för att vara säker på att ingen far illa, så förklarade hen att *man vill ju inte bli känd på stan som snuskgubben som hänger i omklädningsrummet när dom byter om va...* Hen berättade att på så sätt skiljer sig undervisningen mellan övriga ämnen och idrott och hälsa ämnet, det blir svårt för läraren att veta var gränsen går innan det går för långt. SS menade att man både vill och inte vill vara i omklädningsrummet.

SS hade svårt att beskriva karaktäristiska beteendedrag för den utsatta eleven i skolan samt den som mobbar. Hen berättade att *de allra flesta har ju någon att vara med*. SS ser sällan någon som utsätts och hen berättade att skolan inte har problem med mobbning men det förekommer. [...] *sen finns de ju de som säger onödiga kommentarer till andra och så*. Men hen kan inte ge oss beskrivningar på något som utmärker dig hos de elever som ”mobbar”, detta för att det enligt SS så sällan förekommer. Läraren förklarade att när hen hör en *elak* kommentar från en elev till en annan så tar hen itu med det på en gång. Hen berättade att oftast blir det inte värre än så, *som jag sa förut, så är de smarta*. *Det sker när vi inte är närvarande, via sms och sånt va...*

6.1.3 Sammanfattning av lärarnas ståndpunkter

För att kunna förebygga mobbning behövs ett samarbete från både ledningen på skolan, lärare och elever. Både GL och SS anser att utsatthet är ett problem och de blir berörda av att det existerar. Deras *Meningsfullhet* är stark och de går in i situationer för att reda upp vad som har hänt. En stor skillnad mellan skolorna är resurserna. Storstadsskolan har resurser att ta in exempelvis föreläsare, medan glesbygdsskolan har större problem med resurser så mobbning och förebyggandet blir bortprioriterat. Detta visar sig även i omklädningsrummet där storstadsskolan kan ha fritidsledare i omklädningsrummen för att hålla koll på eleverna. GL berättade att en lärare i omklädningsrummen i de lägre åldrarna kan gå att lösas, ifall det redan hänt en mobbningssituation och eleverna behöver uppsyn. Denna resurs tas sedan bort då stämningen blivit lugn.

En ytterligare skillnad mellan skolornas kommunikation mellan lärare är att gymnastiksalen i storstaden ligger på samma skolgård som resten av skolan och det kan vara därför som SS har bättre kommunikation med övriga lärare. Jämför man med gymnastiksalen och idrottslärarens kontor på glesbygden ligger den byggnaden ca 1 km från högstadieskolan.

Ingen av skolorna har något konkret antimobbningsprogram. GL berättade om att hans skola har ”Frändz”, som är en utveckling av programmet Friends. Storstadsskolan hade tidigare ett antimobbningsprogram, men i dagsläget är inte mobbning ett problem och det är därför de numera arbetar efter ett eget program.

GL och SS är båda vaksamma för att inte få ett rykte om sig som ”snuskig” om de befinner sig i omklädningsrummen många upprepande gånger. Det är ett känsligt ämne och GL berättade att *Det är lättare som kvinna att gå in i killarnas omklädningsrum än om en man gick in i tjejernas.*

GL och SS anser att mobbningen har flyttat till digitala medel och att mobiltelefoner har varit en stor hjälp till det. GL berättade om en grundskola som ligger utanför tätorten där omklädningsrummen ligger väldigt nära varandra. Hen var orolig att nu när mobiltelefonerna har kamera vore det inte omöjligt för eleverna att öppna motsatta könets dörr och ta bilder eller filma för att sedan kunna sprida vidare via sociala medier.

På det sättet är det annorlunda jämfört med när GL och SS gick i skolan. Bådas erfarenheter av mobbning när de själva gick i skolan är att elever var mer fysiska och därför var det lättare att upptäcka. Kamratuppfostran var i fokus och elevernas konflikter fick de för det mesta lösa själva. GL anser att dagens barn och ungdomar inte får den tid de behöver för att lösa konflikterna, utan att de vuxna i närheten griper in. Här är GL och SS arbetssätt mot mobbning snarlika då de analyserar situationen mellan eleverna och går in om det blir en konflikt som behöver redas ut.

6.1.4 Elevernas synpunkter på mobbning och utsatthet i skolan

Enkäterna besvarades av sammanlagt 107 elever i årskurs 8 och 9. Urvalet var 64 elever från glesbygdskolan med ett bortfall på 20 procent, vilket gav 51 svar. Från storstadskolan var urvalet 56 elever och det var inget bortfall. Det som skiljde sig mellan glesbygdsskolan och storstadsskolan gällande enkätbortfallet var att på glesbygdsskolan fick vi inte lov att dela ut enkäterna under lektionstid, utan strax innan eller efter elevernas lektioner. På storstadsskolan fick vi dela ut enkäterna på lektionstid.

En stor majoritet av eleverna på skolorna (90 procent) känner sig trygga när de vistas i skolan medan 8 procent svarade att de inte kände sig trygga. Det var ingen skillnad i procent mellan skolorna.

Resultatet för båda skolorna om de hade en vuxen på skolan som de kunde prata med om någon blivit utsatt, svarade 31 procent ja, 44 procent svarade nej och 25 procent visste inte.

Svaren skiljde sig mellan skolorna då 39 procent elever på storstadsskolan svarade ja, medan 32 procent svarade nej. 21 procent på glesbygden svarade ja och 45 procent elever nej.

Eleverna fick även besvara frågan om de ville att deras skola skulle arbeta mer mot mobbning. 67 procent av alla elever svarade ja på denna fråga, 11 procent svarade nej och var femte elev svarade att de inte visste. Denna frågas svar gav snarlika resultat från båda skolorna.

På frågan om eleverna tyckte att idrottsläraren förbyggde mobbning svarade 24 procent ja och 26 procent nej. De som inte visste hade ett antal på 47 procent. Dessa svar på gav snarlika svar från de båda skolorna.

Eleverna fick svara på om de ansåg att sin idrottslärare kunde göra mer för att förbättra miljön i omklädningsrummen svarade 24 procent ja och 36 procent ansåg att det räckte. De flesta, 38 procent, visste inte.

På frågan om eleverna upplevde omklädningsrummen som en utsatt plats, svarade 11 procent att de ansåg det. Det motsvarar mer än var tionde elev. Samma antal elever byter hellre om inne på toaletten (11 procent) än i omklädningsrummet.

Av de 11 procent som svarade ”ja” var det 92 procent som var tjejer. Eleverna fick frivilligt motivera varför de inte ville byta om i omklädningsrummen. Några av svaren var:

Ingen ska se mig eller min kropp.

För man visar allt.

För att man inte vill stå naken.

Känner mig iakttagen.

För det känns som att alla kollar på mig.

Eleverna som tyckte att det är jobbigt att duscha efter idrottslektionerna var 12 procent. En tredjedel av tjejerna i årskurs 8 och 9 från båda skolorna svarade ja. Här fick alla skriva en valfri kommentar. Några kommentarer var:

Inget självförtroende (tycker jag är ful)

Vill inte visa mig.

För jag gillar inte att visa upp mig för andra.

Det finns inga draperier.

För jag är rädd för elaka kommentarer.

Alla tycker att det är ofräscht

Så trångt när alla breder ut sig, och man känner sig blottad.

I frågan om eleven sett någon blivit illa behandlad i omklädningsrummen svarade 14 procent ja. Antalet skiljde sig mellan skolorna då det var 20 procent på storstadskolan som hade svarat ja och 8 procent på glesbygdskolan.

Frågan om eleverna ansåg att de bidrar till en god stämning i skolans omklädningsrum svarade 6 procent nej. Bland dessa var 67 procent killar.

En fråga var om eleven skulle känna sig mer bekväm i omklädningsrummet om det fanns en vuxen vakt där för trygghetens skull? Denna fråga var det 86 procent som svarade att de inte skulle känna sig tryggare om det var en vuxen i omklädningsrummet för trygghetens skull, fem procent av eleverna svarade att de skulle känna sig tryggare och tio procent svarade att de inte visste.

En av de frågorna på enkäten löd: Trivs du på idrottsundervisningen? Bland eleverna på storstadskolan svarade 82 procent av eleverna ja och på glesbygdskolan var det 76 procent. 5 procent på storstadsskolan svarade att de inte trivdes, och 10 procent av eleverna från glesbygden svarade att de inte trivdes. Sammanlagt svarade 77 procent ja, 6 procent nej och 25 procent svarade att de inte visste.

Enkätundersökningen visade att på glesbygdskolan var det 17 procent av eleverna som brydde sig vad deras klasskamrater tyckte om dem, 61 procent svarade att de inte brydde sig om vad deras klasskamrater tyckte om dem. Detta svar skiljde sig från storstadsskolan där 46 procent av eleverna svarade att de brydde sig vad deras klasskamrater tycker om dem, och 38 procent svarade att de inte brydde sig. Det var några som hade lämnat kommentarer.

Vill inte att någon ska tycka illa om mig.

Jag vill att de ska tycka att jag är snäll.

Det är viktigt att vara omtyckt

Känner mig utstött

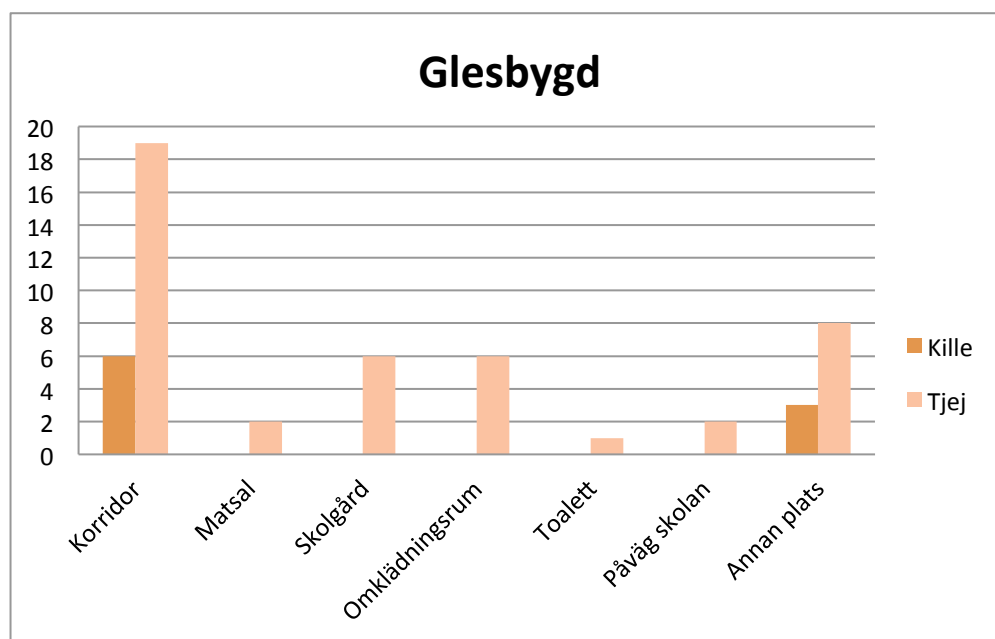
För att om de tycker jag är konstig kan jag bli utfrys.

Svaren på frågan om någon kommenterat deras kläder under idrottsundervisningen skilde sig mycket mellan de två skolorna. 9 procent på glesbygdskolan har fått en kommentar och 75 procent har inte fått någon kommentar. På storstadsskolan var det nästan hälften som har fått en kommentar och 39 procent har inte fått någon.

6.1.5 Utsatta platser i skolan

Nedan redovisar vi de svar vi fick från enkätundersökningen där eleverna fick ringa fler svarsalternativ. Resultaten redovisar var på skolans område som eleverna tyckte att det var otryggast. Resultaten redovisas i tabellform med efterföljande kommentarer. Alternativerna för de utsatta platserna var korridor, matsal, skolgård, omklädningsrum, toalett, på väg till/ från skolan och annan plats. Se tabell 1 och 2 samt figur 1.

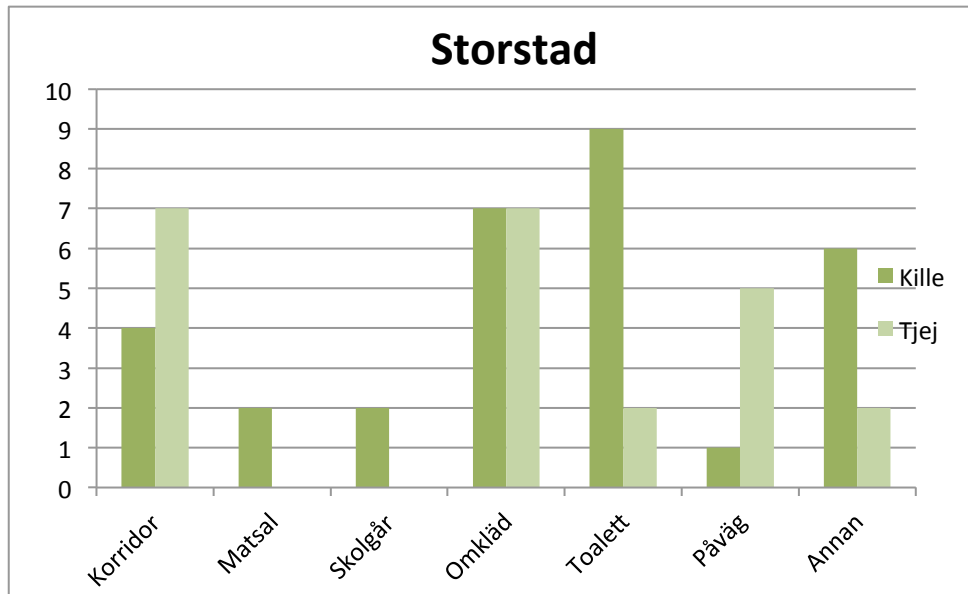
Tabell 1: Platser som upplevs otrygga på glesbygdsskolan. Tjejer och killar. Antal. N = 36.

Tabell 1.

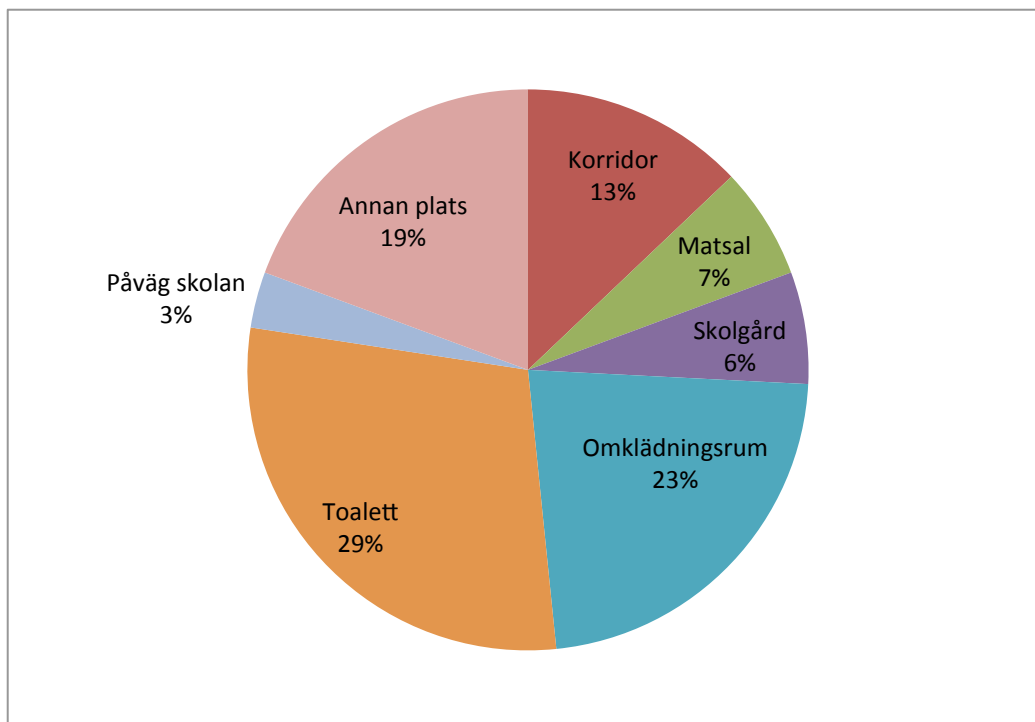
Kommentar till tabell 1. Eleverna på glesbygdsskolan svarade att korridoren var den otryggaste platsen följt av annan plats. Korridor var det dominerande svaret för både tjejer och killar. Killarna hade endast två platser som de ansåg otrygga och det var korridor och alternativet annan plats. Tjejerna svar visade att samtliga alternativ var otrygga för någon. Exempelvis skolgården, omklädningsrummet, matsalen och annan plats.

Tabell 2: Platser som upplevs otrygga på storstadsskolan. Tjejer och killar. Antal. N = 41.

Tabell 2.

Kommentar till tabell 2. Killarna på storstadsskolan menade att toaletten var den mest otrygga platsen följt av omklädningsrummet. För tjejerna var det korridoren och omklädningsrummet som var mest otrygga. Omklädningsrummet ansåg lika många tjejer och killar vara en otrygg plats. Killarna hade fler platser som de ansåg vara otrygga jämfört med än tjejerna.

Figur 1.

Figur 1: Otrygga platser för elever i storstad och glesbygd. Tjejer och killar. Procent. N = 77.

Kommentarer till figur 1. Resultaten från de två skolorna visade att toaletten ansågs som den mest otrygga platsen med 29 procent, följt av omklädningsrum på 23 procent och annan plats på 19 procent. Endast 3 procent ansåg att det kändes otryggt att ta sig till skolan.

6.2 Stämmer lärarens och elevernas syn på arbetet mot utsatthet överens?

Överlag stämmer lärar- och elevperspektiven överens när det gäller hur skolan arbetar för att motverka mobbning och utsatthet. Det skiljer sig är främst synen på idrottslärarens enskilda arbete mot mobbning.

Lärarperspektivet och elevperspektivet stämmer överens om hur utsattheten är på deras skola. Både GL och SS sa att det inte är något speciellt men problem förekommer och 90 procent av eleverna sa att de känner sig trygga på skolområdet, vilket innebär att majoriteten av eleverna inte tycker att skolan är en utsatt plats.

Nästan hälften av eleverna (47 procent) visste inte om att idrottsläraren förebygger mobbning. GL och SS berättade däremot att de tänker på bland annat hur de delar in lag på lektionerna och att de försöker vara inne i omklädningsrummen så ofta som det finns tid. De som ansåg att läraren förebygger var 24 procent.

Tidigare hade skolorna antimobbningsprogram. GL berättade om att hans skola har bytt till Frändz från programmet Friends, dock är orsaken oklar. Detta har skapat en osäkerhet bland eleverna på glesbygdskolan då 39 procent av eleverna varken trodde eller visste att det existerade ett program. En elev som svarade ja skrev orden *Ja, men de träffas aldrig*. På storstadsskolan har de gått ifrån sitt tidigare antiprogram och har skapat ett eget program. 34 procent av eleverna på skolan trodde eller visste inte om att det fanns ett.

På glesbygden är det 57 procent av eleverna som inte säger till en vuxen om de sett någon som blivit utfryst. Jämfört med storstadsskolan är det 32 procent som inte talar med en vuxen om de blir eller har sett någon blivit utsatt. SS berättade att elevernas mentorer och klassföreståndare tar hand det tyngsta arbetet om det uppstått en konflikt.

Majoriteten av eleverna (65 procent) på glesbygdsskolan svarade att de vill att deras skola ska arbeta mer mot mobbning. GL berättade att hen inte vet exakt hur bra det nya programmet är då hen *inte är så involverad*. SS är mer insatt i arbetet på skolan och hen säger att det är lugnt, men det är 70 procent av eleverna på storstadsskolan som vill att skolan ska arbeta mer mot mobbning.

Omklädningsrummen är den näst mest otrygga platsen på de skolor vi gjorde vår studie. GL och SS var båda övertygade om att det kan vara ett jobbigt moment att byta om då man kan bli utsatt för mobbning och att detta kan påverka hela skoldagen. SS berättade om att *ingen vill erkänna om man blivit utsatt [...]så oftast är det ju eleverna själva eller kompisarna som skvallrar om att det här är inte okej*. Av de elever som svarade att de inte bidrog till en bra stämning i omklädningsrummet var 66 procent pojkar.

7. Analys

Utifrån resultatet har SS en hög begriplighet angående sitt och skolans arbete mot mobbning. Detta arbete inkluderar detaljer som att hälsa på elever och kollegor och indelningar av lag på lektionstid. Hen vet hur skolan arbetar och det förstärker hanterbarheten. SS upprepade ett flertal gånger att hen arbetar aktivt mot mobbning och meningsfullheten är hög för den läraren. Det innebär att SS har ett högt KASAM.

GL har en lägre begriplighet av skolans arbete mot mobbning då hen inte har en bred kontakt med andra lärare på skolan. Däremot har hen en större begriplighet angående sitt eget arbete. GL är trygg i sig själv och har tydliga gränser för sina elever. Denna gränssättning skapar hanterbarhet för GL, vilket är meningsfullt för hen. Detta gör att GL har högt KASAM.

Det visade sig att elva procent av de tillfrågade eleverna hellre byter om på toaletten än öppet inför de andra. Av dessa elva procent var 92 procent flickor. Dessa elever som väljer att hellre byta om på toaletten har relativt högt KASAM, därför att de förstår att de måste byta om innan idrottslektionen. De har en hög hanterbarhet därför att de har ett sätt att hantera sin rädsla för att byta om inför de andra eleverna.

Elevundersökningen visade att 24 procent skulle vilja att deras idrottslärare borde göra mer för att förbättra miljön i omklädningsrummet. Detta betyder alltså att en stor del av alla eleverna anser att det skulle bidra till en bättre stämning i omklädningsrummet. Det skulle vara meningsfullt för dessa elever. Flera av eleverna skrev att det *skulle kännas bättre om det fanns draperier i duscharna*. Det finns alltså mycket som kan bättras vad de gäller omklädningsrumsmiljön. Detta skulle betyda att det är hanterbart för lärarna och det blir meningsfullt för eleverna.

Enkätundersökningen visade att toaletten var den mest utsatta platsen för utsatthet följt av omklädningsrum sedan *annan plats*. Det skilde sig relativt mycket mellan glesbygdskolan och storstadsskolan. Glesbygdskolans visade att korridoren var den mest utsatta platsen på skolan följt av *annan plats*, skolgård och omklädningsrum. Storstadsskolan visade att toaletten var den mest utsatta platsen följt av omklädningsrum och korridor. I vår sammanställning i de två skolorna visade det att toaletten var den mest utsatta platsen följt av omklädningsrummet.

Trots att många av eleverna svarade att omklädningsrummet var en utsatt plats så visar vår enkätundersökning att 86 procent av eleverna inte skulle vilja ha en vakt i omklädningsrummet för trygghetens skull. Enligt KASAM visar detta svar att de tillfrågade eleverna har en svag meningsfullhet gällande denna fråga. Detta eftersom eleverna svarade att omklädningsrummet är en utsatt plats, samtidigt som majoriteten inte vill ha en vakt i omklädningsrummet för trygghetens skull. De anser alltså att problemet finns, men de svarar samtidigt att de inte vill ha en vakt. Detta resultat stämmer inte överens med elevernas tidigare svar där endast 8 procent eleverna i glesbygdskolan svarade att de sett någon bli illa behandlad i omklädningsrummet. Detta skilde sig stort till eleverna i storstadsskolan där en femtedel svarade ja, att de hade sett någon bli illa behandlad i omklädningsrummet. Eleverna har därför av svag begriplighet gällande denna fråga eftersom enkäterna visade att det var få elever som sett någon bli illa behandlad i omklädningsrummet, samtidigt som vår undersökning visade att det var den näst mest utsatta platsen i skolans miljö.

Många av de tillfrågade eleverna som svarat på vår enkätundersökning skrev på en av de tre skrivfrågorna där vi frågade: Bryr du dig om vad dina klasskamrater tycker om dig?

Vill bli omtyckt.

Man vill va bra kompisar,

Det är viktigt att vara omtyckt.

Det är viktigt att ha vänner, ska ju gå med dom ett par år så lika bra att komma överens.

Näst intill hälften av eleverna i storstadsskolan brydde sig om vad andra tyckte om dem. De elever som kommenterade sina svar visade på begriplighet då de kunde förklara varför de ansåg att det var viktigt med andras åsikter. Svaren löd att de vill bli omtyckta för att ha vänner och för att de ska gå i samma klass. Det som skapar hög meningsfullhet är en god stämning i klassen, men däremot är hanterbarheten avseende självständighet låg. Rädslan att bli utanför är en stor faktor till låg hanterbarhet i storstadsskolan. Av eleverna i glesbygdsskolan svarade en femtedel att de brydde sig om vad de andra tyckte om dem. Detta innebär att glesbygdseleverna har en hög hanterbarhet att förhålla sig till omgivningen avseende sin självständighet då de inte värderar andras åsikter lika högt. Genom att enkätfrågan är snäv och få elever skrev en kommentar blir det svårt att analysera elevernas KASAM. Resultaten kan tolkas som att det är viktigare för eleverna i storstaden att vara omtyckta än för eleverna på glesbygden.

8. Diskussion

Denna studie har gett oss en djup inblick i hur lärarna arbetar för att motverka utsatthet. Studien har dessutom gett oss en uppfattning om hur eleverna känner sig i skolans miljö avseende att byta om inför andra, vilka platser de anser vara utsatta samt deras syn på dem själva.

Resultatet i vår enkätundersökning visade likartat resultat som Friendsrapporten (Friends, Friendsrapporten 2013, 2013). Vår undersökning visade att 20 procent av eleverna på storstadsskolan svarat att de sett en elev blivit illa behandlad i omklädningsrummet medan endast åtta procent svarat på samma fråga från glesbygdsskolan.

Vårt resultat stämmer överens med Friendsrapporten (Friends, Friendsrapporten 2013, 2013) angående vilka platser på skolans område som anses vara de mest otrygga. Toaletterna kom på första plats följt av omklädningsrum. Det som förvånar oss är trots att eleverna tycker att det är otryggt i omklädningsrummet, så ville inte majoriteten ha en vakt. 86 procent menade att de inte skulle bli säkrare om en vuxen är där. Fors menar i "Makt maktlöshet mobbning" (1995) att konfliktlösning av att en vuxen kan anse saken utagerad om ett regelbrytande

beteende upphör, men om mobbningsbeteendet upprepas av mobbaren menar Fors att det är fel att hota elever med att ännu kraftigare åtgärder kommer vidtas. Hon menar att skolan har en lång tradition med att bestraffa elever, och menar att detta kan vara en anledning till att få elever vågar berätta om kamratförtryck för lärare för att de är rädda att bli bestraffade (Fors, 1995. s, 128). Detta tror vi hänger ihop med att eleverna inte vill ha en vakt i omklädningsrummet därför att de inte vill att läraren ska se deras beteende som mobbare, åskådare eller som utsätts.

Det kan finnas fler anledningar till detta . En av dessa anledningar tror vi liksom Fors är att eleverna är rädda för bestraffningar men även att de elever som upplever att omklädningsrummet är en utsatt plats känner sig obekväma med sina kroppar. Anledningen till denna tolkning är flertalet kommentarer kring denna fråga var just sådana påståenden. Om det då är en vakt i omklädningsrummet så blir det ytterligare en person som bevitnar elevernas kroppar, och ger dem ytterligare osäkerhet.

GL återkom flera gånger under intervjun att utsattheten kan öka där hen inte befinner sig och poängterade att omklädningsrummet är en sådan plats. Tidsbristen i lärararbetet och resurserna på glesbygdsskolan får också konsekvenser som medför att utsattheten ökar. GL menade att deras schema är intensivt och att hen inte har tid att befinna sig i omklädningsrummen samtidigt som lektionerna flyter på. SS menade att skolans resurser var bra och de hade möjlighet att ha vakter i omklädningsrummen om behovet skulle finnas. Denna skillnad i resurser kan bero på att storstadsskolan är större och att de då har bättre ekonomiska resurser.

Vår undersökning visade att majoriteten (90 procent) känner sig trygga när de vistas i skolan, medan resterande kände sig otrygg eller visste inte. Det vi har funderat på angående denna statistik är hur eleverna tänkt när de svarat på våra enkätfrågor. Med tanke på att de flesta känner sig trygga i skolans miljö så förstår vi inte hur eleverna tänkt när de svarat på vilken plats de anser vara den mest otrygga. Vi tror att många elever inte har utgått ifrån sig själva, utan vad de tror andra elever känner. En del elever svarade med kommentaren ”INGEN” på frågan *Vilken är den mest otrygga platsen på skolan?* Detta svar stämmer mest överens med resultatet att de flest känner sig trygga när de vistas i skolan. Detta kan knytas till Olweus

(1999). I den studien visar han att mobbning inte sker i större grad i en större stad. Vårt resultat visar att det är 60 procent av elever på storstadsskolan som har sett någon blivit utsatt jämfört med 45 procent på glesbygdsskolan.

På frågan om eleverna tyckte att idrottsläraren förbyggde mobbning svarade 24 procent ja och 26 procent nej. De som inte visste var 47 procent. Dessa svar var snarlika på de båda skolorna. En fjärdedel av eleverna anser att läraren i idrott och hälsa inte jobbar tillräckligt mycket med att förebygga utsattheten i omklädningsrummet. Under våra intervjuer med lärare i idrott- och hälsa framkom det att läraren arbetar mycket för att förebygga utsattheten. Båda lärarna berättade om enkla metoder vid lagindelning och elevers konflikthanteringar som de arbetar med. SS berättade att hen arbetar mycket med detta, men hen tror inte att eleverna vet om detta eftersom hen inte påpekar att hen gör det av en viss anledning, utan hen låter de bli en naturlig del av lektionen. Hen kommenterade under vårt möte då hen såg våra enkätfrågor att eleverna inte vet om hens arbete, och därför kommer eleverna förmodligen svara *nej* på denna fråga avseende arbetet mot utsatthet som läraren i idrott och hälsa gör. Glesbygdsskolan skulle inom en snarare framtid renovera hela skolan inklusive skolans omklädningsrum. GL berättade under vårt möte vad hen vill ska förbättras i omklädningsrummen för att skapa en tryggare miljö att byta om i. Några saker som GL vill förändra i omklädningsrummen är mer privata utrymmen, draperier för duscharna, längre avstånd mellan pojkarnas och flickornas omklädningsrum för att skapa en så trygg miljö som möjligt. Vår slutsats är att lärarna i idrott och hälsa arbetar mycket med att förebygga utsattheten, men de berättar inte om sitt arbete för eleverna. Detta anser vi är en mindre bra metod därför då blir inte eleverna involverade i lärararbetet mot mobbning.

Det var stora skillnader mellan glesbygd och storstad i enkätfrågan om kläder och elevernas självförtroende avseende att byta om i omklädningsrummet. På storstadsskolan var det 46 procent av eleverna som brydde sig om vad andra tycker om dem. Jämför man med glesbygden var det 17 procent som brydde sig om vad andra tyckte om dem, vilket är mindre än hälften av eleverna från storstaden. Är det skillnader i normer och stereotyper beroende vart man har växt upp? Det kan bero på att det är större klasskillnader i storstaden jämfört med på glesbygden, men det har vi inte undersökt i denna studie.

Svaret på frågan om någon kommenterat deras kläder under idrottsundervisningen skilde sig mycket mellan de två skolorna. Nio procent på glesbygdsskolan har fått en kommentar och 75

procent har inte fått någon kommentar. I storstadsskolan var det 48 procent som har fått en kommentar och 39 procent har inte fått någon. Detta kan bero på att man i storstaden analyserar okända människor utifrån deras utseende och kläder, vilket kan skapa förutfattade meningar. Det finns också ett större utbud klädesmässigt i storstaden, vilket kan medföra förväntningar på att de som bor där ska köpa fler och fina kläder än de som bor på glesbygden. De som bor på glesbygden tycks inte i den här studien värdera varandra utifrån utseende och kläder. Rädslan att bli mobbad på grund av sina kläder kan vara en anledning till att elever blir menar Höistad (1994. s, 68).

Lärarna GL och SS har haft snarlika uppväxter trots de geografiska skillnaderna. De har erfarenheter av att vuxenvärlden tittade på medan de själva fick lösa konflikter som uppstod på skolgården. Intrycket av GL var att hen var tillfreds med det ansvar som då vilade på eleverna för att det utvecklade eleverna mentalt. Eleverna kunde på den tiden gå ihop och säga ifrån om någon gjort något dumt, men att idag är det lärarens ansvar att avbryta medan eleverna tittar på. SS menade att slagsmål på skolgården och att kamratuppföstran var accepterat under sin uppväxttid. Mobbingen var lättare att upptäcka eftersom den tog sig fysiska uttryck. Idag är lärarna överens om att det är svårare att upptäcka mobbing då den har flyttats mer till digitala medier. Det är en stor skillnad jämfört med hur samhället såg ut för 30 år sedan när lärarna växte upp. Enligt Skolverket (2011) har mobbing inte minskat men digitala medier har blivit en extra plats där det förekommer och det gör att mobbingen fortsätter hemma och inte enbart i skolan. Vår studie ligger i linje med Skolverkets slutsatser, bland annat var GL orolig att eleverna skulle börja filma och ta bilder på varandra i omklädningsrummen och sprida dessa vidare.

GL tar en ställning när en konflikt uppstår mellan eleverna där hen agerar som en medlare. Det beror på att hen tycker att eleverna ska känna ansvar över sitt agerande och ska förklara och våga prata med varandra istället för att som SS som oftast bryter en konflikt direkt utan att prata med parterna och det på grund av tidsbrist. Båda sätten att lösa konflikter är effektiva enligt lärarna vilket innebär att det gäller att hitta det sätt som fungerar på eleverna. Studien har visat att lärare på glesbyggd och i storstad arbetar för att motverka mobbing och utsatthet, men vid den direkta konflikthanteringen skiljde de sig åt. GL fann det meningsfullt att agera som en medlare i konflikter och pratade med eleverna, men SS agerade genom att avbryta konflikter utan att prata med eleverna. Sett ur ett KASAM-perspektiv visar studien att de hanterar akuta konflikter på olika sätt.

8.1 Metoddiskussion

I efterhand märker vi att vi borde ha ändrat och lagt till några enkätfrågor då det visade sig under våra intervjuer att lärarna menar att elevernas sätt att mobba varandra har förändrats sedan de själva gick i skolan. Lärarna berättade under våra intervjuer att det ofta är genom sociala medier och mobiltelefoner som elever mobbar varandra när lärarna inte är närvarande. Frågor vi upplever att vi borde lagt till i vår enkätundersökning är de som berör just detta med digitala medel. Om vi hade gjort detta skulle undersökningen kunde ha visat annat resultat med utsatta platser om en av alternativplatserna hade varit Internet eller via digitala medel. Vi anser att intervjuer med elever hade varit intressant att utföra därför då hade vi kunnat få mer omfattande svar vad det gäller utsattheten på skolan. Att utföra intervjuer på fler skolor samt med rektorer hade även det gett fler synvinklar och större inblick om hur arbete mot mobbning och utsatthet sker i skolan. Vi har blivit mer intresserade av att förebygga utsatthet eftersom det har visat sig vid vår studie att det finns elever (8 procent) som känner sig otrygga, osäkra och utstötta.

Det var ett bortfall på 16 elever på glesbygdskolan, men det är svårt att säga om det skulle bli någon skillnad i resultatet om de hade besvarat enkäten. Vi tror inte att det skulle bli en markant skillnad därför att svaren från eleverna på glesbygdskolan och storstadsskolan är snarlika trots bortfallet.

Vi har genom detta arbete och med stöd av de lärarna vi intervjuat fått inspiration om hur vi som blivande lärare kan arbeta för att motverka utsattheten i skolans miljö. Hade vi haft möjlighet att delat ut enkäten till fler elever skulle vi kunna fått en större bredd och därmed ökad validitet i vår undersökning. Vi tänker i efterhand att vi därför borde utvecklat våra enkätfrågor mer för att få en djupare förståelse vad eleverna själva känner kring mobbning på sin skola.

KASAM- teorin har varit användbar i vår studie då vi har kunnat tolka vår empiri med hjälp av en beprövad metod. Vi har utformat enkäten och intervjuguiden för att tolka resultaten utifrån begreppen *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet* för att förstå hur elever och lärare ser på mobbning och utsatthet i skolan. De lärarna som vi har intervjuat har högt

KASAM därför att de har en kommunikation med kollegor, aktivt arbete med elever och kunskaper kring mobbning.

9. Avslutande reflektion

För att fördjupa oss i barns mobbningsbeteende skulle vi vilja intervjua fler lärare, fritidspersonal och även FRIENDS- föreläsare och forskare inom ämnet, men det fanns inte utrymme för detta inom ramarna för denna studie. Någonting vi skulle vilja bidra med till vidare forskning och i framtida arbeten är att ta reda mer om elevers syn och uppfattning angående mobbning och utsatthet. Vi undrar vilka känslor som väcks inom dem när de ser någon som utsätts, själva utsätts eller utsätter en annan elev. Genom en längre tids observationer och flertalet intervjuer skulle vi kunnat ta reda på mer om elevers uppfattning och känslor. Vi menar att det är viktigt att veta mer om utsatthet och mobbning som sker bland unga eftersom de är nästa generation som ska föra hälsa och välmående framåt.

Litteraturförteckning

- Antonovsky, A. (2009). *Hälsans mysterium. Andra utgåvan, tredje tryckningen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Brottsrummet: *Mobbning-Utsatt för brott*. <http://www.brottsrummet.se/bazment/20.aspx> [2014-11-02].
- Björk, G. O. (1999). *Mobbning- en fråga om makt?* Lund: Studentlitteratur.
- Boolsen, M. W. (2009). *Kvalitativa analyser*. Malmö: Gleerups.
- DN. (2013). *Nyheter*. <http://www.dn.se/nyheter/sverige/forskare-letar-nya-metoder-mot-mobbning> [2014-01-07].
- Dunkels, E. (2011-23-08). *Har mobbningen flyttat ut på nätet?* <http://www.forskning.se/nyheterfakta/teman/mobbning/tiofragorochsvar/harmobbningenflytta-tutpanatet.5.303f5325112d7337692800015941.html> [2014-02-07].
- Fors, Z. (1995). *Makt maktlöshet mobbning*. Stockholm: Liber utbildning.
- Friends. (2013). *Forskning*. <http://www.friends.se/forskning> [2014-01-27].
- Friends. (2013). *Friendsrapporten 2013*. <http://www.friends.se/om-mobbning/statistik-om-mobbning> [2014-01-27].
- Garpelin, A. (1998). *Skolklassen som ett socialt drama*. Lund: Studentlitteratur.
- Hinton, P. R. (2003). *Stereotyper, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Höistad, G. (1994). *Mobbning*. Stockholm: Informationsförlaget.
- Mårtensson, M. (2014-03-02). *154 unga döda – bara under 2012*. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/sjalmordenblandunga/article18226777.ab> [2014-03-02].
- Nationalencyklopedin. (2014-03-21). <http://www.ne.se/grundad-teori> [2014-03-21].
- Nationalencyklopedin. (2014-04-16). <http://www.ne.se/lang/reliabilitet/292172> [2014-04-16].
- Olweus, D. (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar*. Berlings Skogs.
- Rättsnätet. (2013-23-12). *Skolförordningen*. <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20110185.HTM> [2014-02-06].
- Skolinspektionen. (2009-28-01). *Lagar och relger*. <http://www.skolinspektionen.se/sv/BEO/Om-BEO/veta-er-om-lagen/> [2014-01-27].
- Skolverket. (2013-08-06). *Barn som far illa*. <http://www.skolverket.se/eleven-i-skolan/trygghet/barn-som-far-illa-1.201708> [2014-01-27].

Skolverket. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*.
http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/curriculum.htm?tos=gr&a=26#anchor_26
[2014-02-08].

Skolverket. (2013). *Juridisk vägledning*.
http://skolverket.se/polopoly_fs/1.148960!/Menu/article/attachment/trygghet2013-01-23.pdf
[2014-04-16]

Skolverket. (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2498 [2014-03-19].

Socialresursförvaltningen. (2012). *Barn och unga*.
<http://prevu.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisprevu.nsf/vyPublicerade/AD1F33F2EBF642F0C125774A004A6300?OpenDocument> [2014-01-27].

Söderwall, J. (2014-02-06). *Ask.fm spärras på skolor efter nätmobbning*.
<http://www.svt.se/nyheter/regionalt/svtsormland/sajt-stangs-ned-efter-natmobbning> [2014-02-16].

Vetenskapsrådet. (2011). *Publikationer och riktlinjer*.
<http://www.vr.se/download/18.3a36c20d133af0c12958000491/1321864357049/God+forsknin-gssed+2011.1.pdf> [2014-02-26].

Vetenskapsrådet. (2014-12-03). *Vetenskapsrådet*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
[2014-03-12].

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar: Syftet med undersökningen är att ta reda på lärarens arbete för att förhindra utsattheten i omklädningsrummet samt elevernas perspektiv på lärarens arbete angående detta.

- Hur arbetar lärare i glesbygd respektive storstad med att motverka mobbning och utsatthet?
- Hur ser storstadselever respektive glesbygdselever på mobbning och utsatthet i skolan?

Vilka sökord har du använt?

Mobbning, skol, utsatthet, kränkningar, omklädningsrum, skolverket, FRIENDS, lärare, idrott, forskning, studier, djur, beteende, förebygg, åtgärda, barnombud, Olweus, Leymann, Heinemann, Ursfors, bulling

Var har du sökt?

GIH bibliotek, Stockholms stadsbibliotek, Google,

Sökningar som gav relevant resultat

*Stockholms stadsbibliotek: mobbning, Olweus, Heinemann, utsatthet, kränkningar, lärare, omklädningsrum, skol, beteende, förebygg, åtgärda,
GIH- bibliotek: mobbning, Olweus, idrott
Google: FRIENDS, skolverket, lärare, idrott, studier, utsatthet, kränkningar, omklädningsrum,*

Bilaga 2

Intervjuguide

Hur länge har du jobbat som lärare?

Har du jobbat på en annan skola tidigare?

Trivs du?

Hur anser Du att stämningen på skolan är?

- *Mellan lärare*
- *Elever emellan*
- *Varför tror du att den är bra/dålig?*
- *På vilket sätt bidrar Du till en god stämning på arbetsplatsen?*

Förekommer det mobbning på Er skola?

- *I hur stor utsträckning?*
- *Vilka platser?*
- *Hur anser du att stämningen är i omklädningsrummen?*
- *Vad tycker du om mobbning?*
- *Har du någon tidigare erfarenhet av mobbning när du själv gick i skolan?*

Vilken plats i skolan tror du förekommer mest mobbning?

- *Varför tror du att det är just den platsen?*
- *Har ni "extra bevakning" på just den platsen?*

Skulle du kunna beskriva karaktäristiska beteendedrag för:

BEGRIPLIGHET

- Den som mobbar?
- Den som utsätts?

Hur arbetar skolan för att förebygga mobbning? *HANTERBARHET*

- *Jobbar ni efter någon typ av antimobbningsprogram? BEGRIPLIGHET*
- *Hur bra tycker du att detta program fungerar?*
- *Skulle du hellre använda dig av ett annat?*

- *Om Du märker att någon utsätts, hur åtgärdar du detta?*
- *När du märker att någon utsätts, hur går du tillväga?*
- *Ingriper direkt? Mobbaren eller den utsatta?*

Kan det uppstå problematik under idrottsundervisningen? *HANTERBARHET*

- *Märker du av att det hänt något innan lektionen?*

- *Brukar eleverna vända sig till dig för att berätta?*
- *Hur påverkar det din undervisning?*
- *Hur fungerar lagindelningen på lektionen?*

Hur märker Du som idrott och hälsa lärare av mobbningen? *BEGRIPLIGHET*

- *Samtalar ni lärare emellan?*
- *Samtalar ni med föräldrarna?*
- *Vad föredrar du?*

Finns det några speciella situationer då mobbning/ retning förekommer under dina lektioner?

- *Vad händer då?*
- *Hur agerar du under dessa situationer? HANTERBARHET*

Är elevernas föräldrar aktiva för att förebygga mobbning och utsatthet på skolan?

- *Utsatta elever och dess föräldrar?*
- *Mobbaren och dess föräldrar?*
- *Möten?*

Hur är det i omklädningsrummen när det gäller mobbning?

- *Förekommer det där, i hur stor utsträckning?*
- *Hur märker du av det som lärare i Idrott och hälsa? Begriplighet*
- *Vakter?*
- *Borde det finnas anser du? – varför?*
- *Vad gör du?*
- *Är du nöjd med din insats när det gäller utsatthet i omklädningsrummen?*
- *Skulle du vilja förbättra ditt agerande? MENINGSFULLHET*

Tror du att eleverna känner sig trygga i omklädningsrummen på Er skola?

- *Varför tror du det?*
- *Märker du av det?*
- *Hör du elever på dina lektioner som kommer med synpunkter från omklädningsrummet?*
- *Vad anser du bör göras mot det? BEGRIPLIGHET*
- *Kan du göra något? HANTERBARHET*
- *Vad gör Ni för de elever som du upplever känner sig otrygga? MENINGSFULLHET*

Vad anser du borde göras för att motverka eventuell utsatthet på Er skola?

Hur skulle du vilja arbeta för att det ska bli en bättre stämning på skolan för eleverna?

MENINGSFULLHET

- *Varför detta?*
- *Vad bör ändras?*
- *Hur skulle du bidra till detta?*

Anser du att skolan har tillräckligt med resurser för att åtgärda mobbningsituationer?

HANTERBARHET

- Vad saknas?
- Vad kan ändras?

Hur reagerar du när du märker att någon blir utsatt före/efter dina lektioner?

MENINGSFULLHET

- Hur reagerar de övriga eleverna?
- Vad blir din åtgärd?
-
- Hur reagerar andra lärare?
- Samtalar ni om utsatta elever lärare emellan?

- Har du märkt en förändring under en tid?
- Hur skiljer det sig mellan årskurserna?
- Vilken/vilka årskurser är värst/snällast ang. utfrysning, elakheter?

Hur märker du som lärare av utsattheten? *BEGRIPLIGHET*

- Samma person som utsätts?
- Samma mobbare?
- Upprepas beteendet?
- Skiljer det sig mellan årskurser?

Hur arbetar ni lärare med ensamma elever (de elever som blir ignorerade men inte mobbade)? *MENINGSFULLHET*

- Hur hanterar ni de som säger att de vill vara ensamma på ex; raster eller matsal?
- Arbetar ni tillsammans med andra elever? (menar: att en utsatt person ska bli tillfrågad att vara med av en elev som ni pratat med, och uppmuntrat till att bjuda in andra elever i "gruppen.)

Bilaga 3

Enkätundersökning

Enkät

Denna enkät är riktad till elever i högstadiet. Vi uppskattar att du svarar så ärligt som möjligt för att vår undersökning ge ett säkrare resultat. Enkäten är anonym och det är endast till för en undersökning angående mobbning.

Tjej _____ Kille _____

Årskurs _____

Vi ber dig att ringa in det alternativ som passar dig bäst.

1. Tror du att din skola har ett antimobbningsprogram? (Friends, Olweusprogrammet, Farstametoden)
Ja   Nej   Vet ej
2. Har du någon på skolan som du känner dig trygg med?
Ja   Nej   Vet ej
3. Har du sett någon blivit utsatt för mobbning (utfrysning, blickar, kommentarer) din skola?
Ja   Nej   Vet ej
4. Var på skolans område tycker du är den otryggaste?
(Du får ringa in flera svar)
  - korridor
  - matsal
  - skolgård
  - omklädningsrum
  - toalett
  - på väg till/från skolan
  - annan plats
5. Pratar du med någon vuxen när du sett någon som är utanför?
Ja   Nej   Vet ej
6. Vill du att skolan ska arbeta mer mot mobbning?
Ja   Nej   Vet ej
7. Upplever du att omklädningsrummen är en utsatt plats för mobbning?
Ja   Nej   Vet ej

8. Har du sett någon bli illa behandlad i omklädningsrummen?
Ja   Nej   Vet ej
9. Byter du hellre om inne på toaletten än i omklädningsrummet?
Ja   Nej   Vet ej
Om ja. Varför? _____
10. Tycker du det är jobbigt att duscha efter idrottslektionen?
Ja   Nej   Vet ej
Om ja. Varför? _____
11. Bryr du dig om vad dina klasskamrater tycker om dig?
Ja   Nej   Vet ej
Om ja. Varför? _____
12. Har någon kommenterat dina idrottskläder?
Ja   Nej   Vet ej
13. Var det en positiv kommentar?
Ja   Nej   Vet ej
14. Har er skola fritidsledare eller vakter i omklädningsrummen?
Ja   Nej   Vet ej
15. Tycker du att din idrottslärare arbetar mot/förebygger mobbning?
Ja   Nej   Vet ej
16. Tycker du din idrottslärare kan göra mer för att miljön i omklädningsrummet ska bli bättre?
Ja   Nej   Vet ej
17. Skulle du känna dig med bekväm i omklädningsrummet om det fanns en vuxen vakt där för trygghetens skull?
Ja   Nej   Vet ej
18. Anser du att du bidrar till en god stämning i skolans omklädningsrum?
Ja   Nej   Vet ej
19. Trivs du på idrottsundervisningen?
Ja   Nej   Vet ej